

Kuulovammaisten paloturvallisuus Suomessa

Tutkimusraportti Kuuloliiton paloturvallisuuskyselyn aineistosta

1. Johdanto

Paloturvallisuus on keskeinen osa arjen turvallisuutta, mutta kuulovammaisten henkilöiden kohdalla siihen liittyy erityisiä haasteita. Äänihälytyksiin perustuvat palovaroittimet eivät kaikissa tilanteissa täytä esteettömyyden ja yhdenvertaisuuden vaatimuksia, erityisesti yöaikaan, jolloin kuulokojeet tai sisäkorvaistutteet eivät ole käytössä.

Kuuloliitto toteutti kyselyn kartoittaakseen kuulovammaisten ja heidän läheistensä kokemuksia paloturvallisuudesta, palohälytinjärjestelmien saatavuudesta sekä palveluprosessien toimivuudesta eri hyvinvointialueilla. Tämän tutkimustiivistelmän tarkoituksena on esitellä kyselyn keskeiset tulokset tunnistamalla paloturvallisuuteen liittyvät ongelmakohdat.

2. Aineisto ja menetelmät

Kysely oli suunnattu kuulovammaisille henkilöille sekä heidän läheisilleen ja siihen vastasi yhteensä 189 henkilöä. Vastaaajat edustivat laajasti eri hyvinvointialueita eri puolilta Suomea, painottuen kuitenkin Uudenmaan ja Pirkanmaan alueille.

Kysely sisälsi sekä strukturoituja monivalintakysymyksiä että avoimia kysymyksiä. Kvantitatiivista aineistoa analysoitiin frekvensseinä ja prosenttijakaumina, ja avoimet vastaukset analysoitiin laadullisesti teemoittelemalla toistuvia kokemuksia ja näkökulmia.

3. Vastaaajien taustatiedot

Valtaosa vastaajista (79 %) käytti kuulokojetta ja lähes neljännes (24 %) sisäkorvaistutetta. Osa vastaajista käytti molempia, ja pieni osa ei käyttänyt mitään kuulon apuvälinettä. Tämä kertoo

vastaajajoukon edustavan laajasti kuulovammaisuuden moninaisuutta. Vastaajat asuivat eri hyvinvointialueilla, eniten Helsingin kaupungissa (14 %), Pirkanmaalla (12 %) ja Varsinais-Suomessa (8 %). Useissa avoimissa vastauksissa nousi esiin kokemus alueellisesta epätasa-arvosta palveluiden saatavuudessa ja paloturvallisuutta edistävien laitteiden myöntämis- ja hallintoprosessien sujuvuudessa.

4. Kokemukset paloturvallisuudesta kotona

Suurin osa vastaajista (68 %) koki paloturvallisuuden toteutuvan kotonaan hyvin. Kuitenkin yli neljännes (26 %) ilmoitti paloturvallisuudessa olevan puutteita ja kolme prosenttia koki, ettei paloturvallisuus toteudu lainkaan. Merkittävä osa kuulovammaisista kokee arjessaan turvattomuutta paloturvallisuuden näkökulmasta. Avoimissa vastauksissa korostuivat erityisesti yöaikaan liittyvät riskit: monet vastaajat kertoivat, etteivät kuule palovaroitinta nukkuessaan ilman kuulokojeita. Useat mainitsivat myös makuuhuoneen oven olevan öisin kiinni, mikä entisestään heikentää äänihälytysten kuuluvuutta.

5. Kuulovammaisten palohälytinjärjestelmien saatavuus

Vastaajista 57 % ilmoitti, että heillä tai heidän läheisellään on kuulovammaisille tarkoitettu palohälytinjärjestelmä. Toisaalta lähes puolet vastaajista oli ilman tällaista järjestelmää. Syyt järjestelmän puuttumiselle olivat moninaisia: osa ei tiennyt järjestelmien olemassaolosta (10 %) tai siitä, mistä ja miten niitä haetaan (11%).

Huomionarvoista on, että viisi prosenttia vastaajista oli hakenut järjestelmää, mutta ei ollut saanut sitä. Avoimet vastaukset paljastavat toistuvia teemoja, kuten tiukat tulkinnot kuulovamman asteesta, lapsen ikään liittyvät perustelut sekä viranomaisten vaihtelevat käytännöt. Moni koki päätöksenteon epäoikeudenmukaiseksi ja yksilöllisiä tarpeita huonosti huomioivaksi.

6. Palohälytinjärjestelmien myöntäjät ja palveluprosessit

Niistä vastaajista, joilla oli kuulovammaisten hälytinjärjestelmä, valtaosa (75 %) oli saanut sen vammaispalveluiden kautta. Terveystieteiden osuus oli selvästi pienempi (13 %), ja loput olivat saaneet järjestelmän muualta, kuten vakuutusyhtiöltä tai yksityisen toimijan kautta.

Avoimissa vastauksissa kuntoutusohjaajan rooli nousi keskeiseksi. Monissa tapauksissa järjestelmän saaminen oli sujuvaa silloin, kun kuntoutusohjaaja toimi aktiivisesti hakemuksen laatijana ja yhteyshenkilönä. Toisaalta useat vastaajat kuvasivat prosessia raskaaksi, hitaaksi ja epäselväksi, erityisesti hyvinvointialueuudistuksen jälkeen.

7. Laadulliset havainnot ja toistuvat teemat

Vastaajien kokemuksissa korostui erityisesti viisi teemaa: 1) turvattomuuden kokemus, 2) tiedon puute, 3) alueellinen eriarvoisuus, 4) taloyhtiöiden rooli paloturvallisuudessa sekä 5) lasten asema.

Turvattomuuden kokemuksissa korostui se, että erityisesti yksin asuvat ja yöaikaan kuulolaitteita käyttämättömät vastaajat kokivat voimakasta turvattomuutta. Tiedon puute kuulovammaisten paloturvallisuudessa näkyi siinä, että osa vastaajista ei ollut koskaan kuullut kuulovammaisten palohälytínjärjestelmistä ennen kyselyä. Alueellinen eriarvoisuus näyttäytyi sekä palveluiden saatavuudessa että käsittelyaikojen vaihteluna merkittävällä tavalla hyvinvointialueittain.

Taloyhtiöiden rooliin paloturvallisuudessa on vaikuttanut pelastuslain muutos sekä tiedon puute sen velvoitteista ja kuulovammaisten paloturvallisuuden tarpeista. Useat vastaajat kertoivat tilanteista, joissa taloyhtiö oli poistanut kuulovammaisten hälyttimen tietämättään tai asentanut tilalle esteettömyyden kannalta puutteellisen laitteen. Kuulovammaisten lasten asema paloturvallisuudessa nousi erityiskysymykseksi. Paloturvallisuusjärjestelmiä ei oltu aina myönnetty kuulovammaiselle lapselle, koska ammattilainen oli vedonnut siihen, ettei lapsi ole vielä yksin kotona tai lapsen ikää pidettiin paloturvallisuusjärjestelmän saamisen esteenä.

8. Johtopäätökset

Kyselyn tulokset osoittavat selvästi, että kuulovammaisten paloturvallisuudessa on Suomessa merkittäviä puutteita. Vaikka osa vastaajista kokee tilanteensa hyväksi, liian moni jää ilman tarkoituksenmukaisia hälytysratkaisuja voimassa olevaa lainsäädäntöä ja sen tarjoamia palveluja koskevan tiedon puutteen, byrokratian tai ammattilaisten tekemien vanhentuneiden, lainvastaisten tulkintojen vuoksi.

Paloturvallisuus on YK:n vammaissopimuksen, pelastuslain ja vammaispalvelulain takaama perusoikeus, joka koskettaa myös kuulovammaisia. Paloturvallisuuden tosiasiallinen toteutuminen edellyttää kuulovammaisten kohdalla yksilöllisten tarpeiden huomioimista, yhdenvertaisia vammaispalvelulain soveltamisen käytäntöjä sekä toimivaa yhteistyötä terveydenhuollon, vammaispalveluiden ja taloyhtiöiden välillä.

9. Suositukset paloturvallisuuden lisäämiseksi

Tulosten perusteella Kuuloliitto esittää seuraavat suositukset kuulovammaisten paloturvallisuuden edistämiseksi ja takaamiseksi:

1. Kuulovammaisten paloturvallisuudesta tiedottamista tulee lisätä systemaattisesti kuulokeskuksissa, kuntoutusohjauksessa ja vammaispalveluissa.
2. Palohälytínjärjestelmien myöntämiskriteerien tulee vastata uuden vammaispalvelulain tarkoitusta vammaisen henkilön itsenäisen elämän toteutumisesta, sekä yhdenvertaisen osallisuuden ja osallistumisen näkökulmasta huomioiden kuitenkin samalla kuulovammaisten moninaiset, yksilölliset tarpeet.
3. Hyvinvointialueiden palveluprosessien tulee noudattaa vammaispalvelulain asiakkaalle takaamaa asiakasprosessia, oikeusturvaa ja sekä vammaispalvelujen saamisen aikarajoja.
4. Taloyhtiöille ja huolto-yhtiöille tulee tarjota ohjeistusta kuulovammaisten hälyttimien tunnistamiseen ja säilyttämiseen.
5. Kuulovammaisten lasten paloturvallisuus tulee huomioida ennakkoivasti, ei vasta ongelmatilanteissa sekä palvelujen myöntämisessä tulee varmistaa lapsen etu.

Tulokset osoittavat, että kuulovammaisten paloturvallisuuden parantaminen vaatii sekä rakenteellisia muutoksia että asennemuutosta: kuulovammaisten asumisen paloturvallisuus ei saa olla kiinni kuulokäyrästä tai postinumerosta.